

A migráció erkölcsi kérdéseiről. A migrációhoz kötődő erkölcsi elemek és szempontok*

VALCSICSÁK Imre

A tanulmány arra az összetett kérdésre igyekszik választ adni, hogy a rendészet egyik fontos területe, a migráció milyen gyakorlati, erkölcsi szempontokat vet fel, s ezek figyelembevétele miként befolyásolhatja a munka hatékonyságát. A szerző az erkölcsi tartalom sokféleségében kiemeli a migrációhoz tartozó etikai elemek lényeges tényezőit. Írásában arra próbál rámutatni, hogy az erkölcsi tényezők a migráció területének elidegeníthetetlen részét képezik, s a rendészeti munka során az eredményességet, a sikerességet pozitívan befolyásolja az erkölcsi szempontok folyamatos érvényesítése.

A migráció összetett jelensége a rendészeti szakemberek számára erkölcsi tekintetben is sok-sok tapasztalatot, s számos tanulságot hordoz. Fontos ezeket minél pontosabban megismerni, és a hétköznapi munka során folyamatosan figyelembe venni, érvényesíteni. A migráció szereplői a *migránsok* és a „*befogadók*”: minden országban eleven, mindennapi életet élő emberek, sajátos élethelyzettel, nemzeti, kulturális, vallási és más jellemzőkkel, azonosságokkal és különbségekkel, emberi szándékokkal, törekvésekkel, magatartásokkal, cselekvésekkel és mindenekelőtt – hivatalos és nem hivatalos – emberi kapcsolatokkal. A migráció a szereplők számára – a lényegéből következően – új emberi helyzet, új viszonyulási rendszer, egyének és közösségek korábban nem létező vagy alapvetően másként felmerülő, lényegében gyakran kényszerű, sok-sok nehézséget teremtő kapcsolódása. A Nemzetközi Migrációs Szervezet 2008-as jelentése szerint¹ több mint 200 millió migráns él a világon, és ez újonnan létrejött formáiban és tartalmában korábban nem létező, társadalomtörténetileg kényszerű együttélés. Jó, ha így tekintünk rá!

A szakmai erkölcs helye a rendészeti foglalkozási kultúrában

A foglalkozási kultúrát meghatározó tényezők között kiemelkedően fontos szerepet játszanak azok a meghatározók, amelyek a társadalmi lét objektív és szubjektív folyamataiban az egyének magatartását, cselekedeteit befolyásoló, korlátozó és megengedő tényezők soraként alakulnak ki és működnek. Mindezek értő kezelésében és elemzésében az erkölcsi tényezők kiemelése példaértékű lehet. A demokratikus társadalmak

* A tanulmány Farkas et al. (2014) egyik fejezete.

1 International Organization for Migration (2008)

rendészete mindenütt törekszik figyelembe venni az erkölcsöt, mint a magatartást determináló faktort. Ennek „mikéntjében” jellemzően a következő gyakorlat különböztethető meg:

1. Van, ahol a rendészeti etika „kiindulópontja” annak az értelmezésén alapul, hogy általában a modern társadalmakban valójában mi is az erkölcs szerepe. Eszerint az erkölcs vagy
 - a) a csaknem üresen absztrakt, többnyire „megfoghatatlan” közösségi érdekek kifejeződése és eszköze;
 - b) az individuumok közvetlen „illeszkedésének” eszközrendszere, mivel a modern társadalom totálisan atomizálja az egyéneket.
2. A rendészeti etika másik lehetséges „kiindulópontja” arra az értelmezésre épül, hogy a rendészet az adott társadalom erkölcsi totalitásából mit tekint a magáénak, mit tekint a rendészeti tevékenységben elfogadhatónak és érvényesítendőnek. Ebben a rendészet
 - a) a csaknem üresen absztrakt erkölcsi világot (értékeket, követelményeket stb.) hivatott a munkában érvényesíteni (például a katolikus valláserkölcsöt tekinti a rendészeti etika lényegének stb.);
 - b) a maga valóságos társadalmi szerepéből kiindulva, saját erkölcsi ethoszát (erkölcsét, erkölcsösségét, erkölcsi magatartását) a konkrét társadalmi viszonyokban, az érdekek sokféleségében, a szociális konszenzusok alapján, a demokrácia értékelveinek érvényesítésével nyeri el és működteti.

E tényezők „összjátékában” az erkölcs a rendészeti hivatás szervezésében és végzésében vagy terméketlen öncél, vagy produktív eszköz. A magyar rendészet számos területen ma még alapvetően „ingadozó”, s az erkölcsi tényezőket hajlamos önnön legitimitására használt, külső jelenségekként tekinteni. A migráció területe – sajátosságainál fogva – minderre nagyon érzékeny, a konfliktusok megelőzése, gyors, szakszerű, hatékony s nem utolsósorban emberi kezelése ezen hivatás művelésében szinte mindennél fontosabb!

Ezért az eredményesség igényével fellépő migrációs szakma szereplői az erkölcsöt nélkülözhetetlenül fontos társadalmi tényezőnek tekintik, tartalmilag a demokrácia értékelvei szerint kezelik, megfelelő intézményrendszerrel garantálják, és fokozzák működését. Ebben az esetben a rendészet ethoszát, a migrációs hivatás etikáját nem a rendészet, nem a szakma „találja ki”. A demokrácia társadalmi intézményrendszerének működtetésével, a konszenzusok állandóan megújuló folyamatával, a konkrét helyzetek lényegének megfelelően a társadalomnak kell hivatalosan kinyilvánítania, hogy az érdekek sokféleségében, az élethelyzetek változatosságában, a reálisan együtt létező erkölcsi rendszerek „összjátékában” mi a kívánatos ethosz. A társadalom a rendészeti hivatás művelőitől folyamatosan és hivatalosan igényli az ehhez tartozó értékek szisztematikus nyilvánossá tételét, előírja és megköveteli az ehhez tartozó erkölcsi értékek érvényesítésének demokratikus intézményi feltételeit, és mindezt folyamatosan kontrollálja.

Fogalmi tisztázás

Migráció

A migráció – ez a sajátos népmozgás, népvándorlás – több konkrét formában létezik, rendkívül szerteágazó jelenség, amelynek köztudottan különböző vetületeit, dimenzióit differenciáljuk. Megkülönböztetjük *nemzetközi* (országok közötti) és *belső* (országokon belüli) formáját: nemzetközi migráció esetében több állam érintett a migrációban, azaz van egy „küldő” vagy „kibocsátó” és egy „fogadó” állam.

Indokai alapján más tartalmú a *kényszermigráció*, amely során a mozgást kiváltó döntés hátterében háború, politikai, vallási, nemzetiségi, nyelvi stb. szempontú üldözés, kényszer vagy esetleg természeti katasztrófa áll, s más tartalmú az *önkéntes migráció*, melynek esetében általában gazdasági, politikai stb. megfontolások vezérlik a migráns személyeket. (E két kategória elhatárolása nem egyszerű, mert a migrációt kiváltó egyéni döntésekben gyakorta keverednek egymással a saját elhatározások a külső kényszerekkel.)

Fontos a jogi alapú különbségtétel is. Alapvető eltérés van a *legális* (amikor az egyének a szükséges okmányok birtokában közlekednek egyik államból a másikba) és az *illegális migráció* (átszökés, embercsempészés, azzal összefonódó emberkereskedelem stb.) között. Ez a differenciálás azzal az alapvetéssel függ össze, hogy az államok meghatározhatják, hogy milyen feltételekkel engedélyezik külföldiek számára a területükre való belépést, az ott-tartózkodást, illetve milyen körülmények között távolíthatók el a külföldiek az adott állam területéről. Mindezek tekintetbevételével a migráció általános fogalmát a következőképpen határozhatjuk meg: *a migráció olyan folyamat, amelynek során az emberek lakóhelyet, illetve társadalmat váltanak, s ez lehet átmeneti, tartós, huzamos és végleges.*

Erkölc

A migráció társadalmi jelensége, mértékének és jellegének rohamos változása szükségképpen egyre szakszerűbb, szervezettebb, mind körülményesebb munkát igényel, elsősorban a „fogadó ország” államapparátusának szereplői részéről. A migrációs folyamatok minden részlete egyének, közösségek közötti konfliktusok veszélyét hordozza magában. Ezért az erkölcsi tényezők ismerete, ezek tudatos tekintetbevétele kifejezetten munkaeszköz. Az erkölcs az egyik legátfogóbb, történetileg régóta létező társadalmi szabályozórendszerünk. Csaknem teljesen „láthatatlan”, ugyanakkor nélkülözhetetlen az egyes emberek, térben és időben együtt létező közösségek viszonylag optimális, harmonikus, lehetőleg produktív együttélésének biztosításában. Összetett eszközrendszerében követelmények sokasága, sajátos tudati tényezők, fontos gyakorlati mozzanatok széles köre együttesen játszik szerepet. Tetteinkkel, magatartásunkkal szakadatlanul ott állunk a néha kíméletlenül mérlegelő és ítélkező közvélemény, valamint önnön lelkiismeretünk előtt. Az erkölcs minden tudatos, más emberekkel

kapcsolatosan születő tevékenységünk, magatartásunk elidegeníthetetlen, tagadhatatlan eleme, motiválója.

Fogalmilag az erkölcs lényegét – szükségképpen egyszerűsítve – a következőkben foglalhatjuk össze: az erkölcs a társadalomnak, az egyes közösségeknek azon szokássá, gyakorlattá tett belső meggyőződését, követelményeit és értékeit jelenti, amelyek tagjainak cselekedeteit, magatartását tekintve mértékadóak, s a viselkedést illetően mindent a „jó” és a „rossz”, illetve a „helyes” és a „helytelen” látóterébe emelik. Miután a társadalomban felnövekvő egyén interiorizálja (a szocializáció során elsajátítja, bensővé teszi) e meggyőződéseket, normákat és értékeket, ezek belső döntési meghatározókká válnak nála, és a lelkiismeretben összegződik ezek működése, büntudatot kiváltva az egyénben, ha az egyes szituációkban viselkedésében eltért ezektől, vagy jó lelkiismeretet biztosítva, ha ezekkel egyezően cselekedett, és ez megsokszorozza cselekvési energiáit. Az erkölcs mellett a „morál” kategóriát az egyes egyén erkölcsiségére, az erkölcsi renddel való azonosulásra vetíthetjük, így az egyéni és a társadalmi morál ugyanannak a tényezőnek a két vonatkozását jelenti, és attól függően használjuk az egyik vagy a másik kategóriát, hogy melyik oldalról közelítjük meg ugyanazt a problémakört.

Az erkölcsi „jó” és a „rossz”

Nem kerülhetjük meg a migrációval összefüggő szakmai tevékenységek erkölcsi aspektusainak áttekintésében az etikák egyik alapkérdését: miként tudjuk megnyugtatóan megállapítani, hogy egy adott cselekvés erkölcsi szempontból elfogadható vagy elfogadhatatlan? Nem azért, hogy ismertté váljon az ezzel összefüggő tudományos és köznapifelfogások több alapvető elgondolása, sokkal inkább azért, hogy megfelelő pontossággal „be lehessen határolni”, hogy a rendészeti szakterületeken, így a migrációs feladatok elvégzésében milyen alapvető szempontok mentén rajzolódik ki egy jellegzetes, domináns felfogás, érvelés. Az etika alapvetései melletti érvelések különböző irányzatai között érdemes kiemelten megkülönböztetnünk az *utilitarista* (*haszonelvű*) *alapeszmét*.²

Ennek lényege négy tényező „kombinációjából” áll össze, s ezekkel értelmezhető.³

1. A következmény elve:

A „következmény” elve félreérthetetlenül leszögezi, hogy a cselekedeteket alapvetően a következményeik felől kell vizsgálnunk, mérlegelnünk, mert a cselekedetek sohasem önmagukban jók vagy rosszak, morális minőségüket sokkal inkább pozitív vagy negatív következményeik alapján ítéldhetjük meg.

2. A hasznosság elve:

A hasznosság elve arra fókuszál, hogy a cselekedetek mérlegelésének során a cselekedetek következményeinek megítélésére elsősorban a hasznosság szolgálhat, vagyis a tettek morális megítélése alapvetően hasznossági mérlegelés alapján történik.

2 Lásd Anzenbacher (2001)

3 Az utilitarizmus az empirista etika talaján fejlődött ki. Fő képviselője például Jeremy Bentham (1748–1832), John Stuart Mill (1806–1873) és Henry Sidgwick (1838–1900) volt.

3. *A hedonizmus elve:*

Az utilitarizmus vallja a hedonizmus elvét. A hasznosság a megszerzett örömmel, gyönyörrel mérhető. Hasznosnak az számít, ami az emberi szükségleteknek, érdekeknek megfelel, és ezáltal gyarapíthatja a gyönyört, az örömet, a boldogságot, csökkenti a fájdalmat, a szenvedést.

4. *A társadalmiság elve:*

Az utilitarizmus hangsúlyozza a társadalmiságot, amennyiben nemcsak a cselekvő ember boldogsága számít, hanem mindenkié, akit érint a cselekedet, sőt egyes esetekben, végső soron az egész emberiség boldogságáról van szó.

Az utilitarista alapvetésekkel összefüggésben gyakori a különbségtétel az *eseti* és a *szabályutilitarizmus* között, mert az előbbi koncepció szerint a fenti elvek alkalmazása minden egyes konkrét, fontos cselekvésnél szükséges, míg a szabályutilitarista nem az egyes tetteket, hanem azok szabályait vizsgálja ezen elvek függvényében. Az utilitarizmussal összefüggésben már itt és most érdemes és szükséges határozottan megfogalmaznunk: a normák, a „jó” és a „rossz” megalapozásának haszonelvű érvelése számos, szabályozással jellemezhető területen kielégítően működik, működtethető. A rendészet széles tapasztalatok szerint ilyen terület. Ezért meg kell állapítanunk, hogy hazánkban is a rendészeti, így a migrációval összefüggő tevékenységek utilitarista igényű erkölcsi megalapozása a legelterjedtebb, érvényesülése és érvényesítése minden bizonnyal elfogadható, sőt többnyire kívánatos, mert alapvetően produktív.

Az emberi jogok etikai alapvetése

Az emberi jogok etikai alapvetésének értelmezéséhez szükségszerűen tekintetbe kell vennünk az etikai gondolkodás egyszerű történeti előzményeit, s ezen belül azt a különbségtételt, amelynek alapján megtehető az alábbi két etikai rendszer szétválasztása.

– *Individuáletika:*

Az egyéni cselekvés erkölcsi normáit, így például a „Ne lopj!”, „Ne ölj!” stb. követelményeit határozza meg.

– *Társadalometika:*

A társadalometika azt tekinti feladatának, hogy megalkossa a társadalmi képződmények (struktúrák, intézmények, törvények, alkotmány, társadalmi rendszerek) erkölcsi ethoszát. Ennek fókuszában az áll, hogy mely társadalmi képződmények milyen feltételek mellett helyesek erkölcsileg, illetve igazságosak. Kérdései közé például a következők tartoznak: igazságos-e valamely gazdasági rendszer, adótörvény, büntetőjog, vagy melyek az ismérvei annak, hogy egy társadalmi képződmény igazságos-e vagy sem?

A társadalometika feladata tehát, hogy meghatározza, mit nevezhetünk társadalmi igazságosságnak. A társadalmi képződményeket (a családtól az emberiségig) úgy kell kialakítani, elrendezni, illetve szabályozni, hogy az eszközök és az esélyek elosztása minden érintett számára előnyös legyen. (A szabályozást akkor tekinthetjük igazságosnak, ha a megoszlás szempontjából előnyös mindenki számára). A társadalometika

alapvetése tehát, hogy a társadalmi igazságosság, illetve a közjó mellett kell elkötelezünk magunkat. Könnyű belátni, hogy a migráció folyamatában, e folyamat különböző „epizódjainak” értő kezelésében szakadatlanul érdekegyeztetéseket kell eszközölni, s ebben megkerülhetetlen „centrum” a közjó.

A társadalmi igazságosság meghatározásával kapcsolatosan azonban a nézetek igen erősen eltérnek egymástól. A modern, majd posztmodern társadalmakban két alapvető álláspont alakult ki: *a liberalizmus* és *a szocializmus*. Ám azt láthatjuk, hogy ezek az álláspontok napjainkban sok szempontból elveszítették eredeti radikalitásukat és ellentétességüket, s konvergenciájuk olyan szintézis irányába mutat, amely az emberi jogi ethosznak tekinthető.

Ez a migráció társadalometikai összefüggéseiben is új helyzetet teremtett. Emberi jogoknak nevezzük tehát azokat a jogokat, amelyek az embert emberként eredendően megilletik. Ezen jogok tehát nem elsősorban az állam által adott jogok, hanem azokat – mivel az embert természettől fogva megilletik – az államnak – az állampolgárok érdekeit képviselve – mindenki számára biztosítani kell. Mindezek alapja az emberi méltóság. A migránsok elsődleges minősége pedig mindenekelőtt az, hogy emberek!

Erkölc - jog

A migráció területén tevékenykedő szakemberek a munkájukat szigorú jogi előírások keretei között végzik. Mivel ezzel kapcsolatosan gyakran felmerül, hogy a jogban rögzített követelmények betartása és betartatása esetleg indokolatlanná és feleslegessé teszi az erkölcsi szempontok egyidejű érvényesítését, már itt fontos néhány ezzel összefüggő gondolat határozott megfogalmazása. Az erkölcsi problematika valamennyi rendészeti munka szerves része. A szakirodalom gazdag azon elemzésekben, melyeknek tárgya, hogy miért játszhat az erkölcs sajátos és kitüntetett szerepet a migrációs szakemberek, a rendőrök, a büntetés-végrehajtásban dolgozók, a katasztrófavédelmi-ek vagy a vámosok tevékenységében. Ugyanakkor a gyakorlati élet tele van közvetlenül és közvetetten megfogalmazódó kételyekkel.

Mindenekelőtt megállapítható, hogy szerte a világon, hazánkban is – többnyire direkt módon – deklarált, hogy a rend hivatalos, esetleg hivatásos őrzőivel, védőivel szemben határozott és gyakorta speciális erkölcsi követelmények fogalmazódnak meg. Ez egyenesen következik a rendészet közszolgálati jellegéből, a demokrácia alapkövetelményeiből. Ez azonban csak elvi megállapítás, amelyet határozottan senki nem von kétségbe. A kétségek a valóságos, gyakorlati szférában fogalmazódnak meg, sokszor nagyon ésszerű (vagy annak tűnő) megfontolásokból. E megfontolások közül talán a legnagyobb súllyal az bír, amely világosan kimondja: a rendészeti munkát végzők feladata alapvetően a jogi törvények, előírások betartása és betartatása, ezért az erkölcsi kérdések felvetése csupán ezen felüli, felesleges „cafrang”. Ha a rend őre a törvény szerint jár el, akkor egyben erkölcsös is, ha pedig nem, akkor erkölcstelen – szól a kézenfekvőnek látszó vélekedés. Jognak és erkölcsnek ez az „egybeesése” – úgymond – indokolatlanná teszi az erkölcsi tényezők külön hangsúlyozását. E felfogás nem vonja

kétségbe az erkölcsi mozzanatok létét, csak érvényességük szuverén jelentőségét kérdőjelezi meg.

Mindezt tovább szűkítheti a szolgálati szabályzatok, munkahelyi előírások szerepének értelmezése. Itt a törvényesség betartásáról már nem csupán mint az erkölcsös-ség alapkövetelményéről van szó, hanem egész egyszerűen megfogalmazódik, hogy a megfelelő jogi előírások betartása és betartatása azonos az erkölcsös magatartással. A valóság „jelzései” szerint azonban nem lehet igazán eredményes migrációs, rendészeti tevékenységet folytatni meghatározott erkölcsi tényezők tekintetbevétele, érvényesítése nélkül. Ezen jottányit nem változtat, ha – a tapasztalatok szerint – az érintettek döntő többsége felesleges, és néha terhes „lözungnak” tekinti, ha szakterületük jogi meghatározóin túl erkölcsi kérdésekről beszélnek nekik. Ennek megfelelően persze holmi „szépségtapasznak” titulálnak bárminemű erkölcsi előírást, követelményt, elvárást.

Ez a meggyőződés könnyedén eltekint a jogi és az erkölcsi szabályozottság valóságos kapcsolatától. Nézzük meg ennek a lényegét! Mindennapi életünk „szövetében” természetesen kevésbé ismerjük a jogszabályok sokaságát, de nincs kétségünk afelől, hogy a társadalomban van jogrendszer, s tudjuk, ez befolyásolni hivatott cselekedeteinket, magatartásunkat, a többi emberhez fűződő sokrétű kapcsolatainkat. S bár látjuk, hogy a jogi előírásokat nem mindig tartjuk/tartják be, határozottan tudjuk, a jog működik, követelményei és állami szankciói valóságosak.

Az erkölcs másként játszik szerepet az életünkben. Ha beszélünk róla, ha verbálisan megfogalmazzuk létének, követelményeinek, működésének egy-egy elemét, többnyire az a meggyőződés uralja vélekedéseinket, hogy mindez a „kellene, hogy legyen” világa. Ideának tetsző, a valóságos életben kevés szerepet játszó tényezőként tartjuk számon. De van az erkölcsnek egy „nem beszélt” világa, amely bizonyos tekintetben fontosabb az előzőnél. Ez a „van” világa, amely szokásainkban, „ösztoneinkben”, a szocializáció során „betanult” cselekvési-magatartási mintakövetésben nyeri el létezésének igazi módját. Persze tudatosan is vállalunk erkölcsöt és erkölcsment, de ritkán tapasztaljuk azt a tudatos élményt, hogy éppen végrehajtott tevékenységünkbe erkölcsi mozzanat is beleszövődött.

Ez – többek között – azon vélekedésünk egyik forrása, hogy amennyiben a jog, a jogi törvények előíróan, szankciókat megjelölve szabályozzák életünk, tevékenységünk egy-egy területét, akkor ez tökéletesen elegendő a többi emberhez fűződő kapcsolataink helyes és teljes szabályozásához. Ebből származnak a következő típusú állítások: Ha törvények tiltják a lopást, felesleges a lopást erkölcsi eszközökkel is tiltani. Ha a szabályzat tiltja az emberi jogok megsértését, akkor például egy olyan etikai elvárás, amelynek egyik vonatkozása ugyanerre vonatkozóan erkölcsi tiltást fogalmaz meg, légtérben mozog, formálisan, feleslegesen tesz valamit. Hiszen ha például egy migrációs szakember köteles a munkaterületén érvényes jogi előírásokat betartani, csak úgy bújhat ki azok alól, ha vállalja a kiszámítható szankcióbeli következményeket – mit tudhat még ehhez érdemben hozzátenni az erkölcs, ugyanarra vonatkozóan?

Tisztában vagyunk vele ugyanakkor, hogy a társadalmi élet, mindennapjaink számos területe, lehetséges tevékenységeink széles köre egyidejűleg szabályozott a jog és

az erkölcs eszközeivel. Többnyire azért tekintik ezt „felesleges duplikációnak”, mert az erkölcs jelentős részben „automatikus” volta elrejti e működés fontosságát és jelenlétét.

Jogi előírások tiltják a lopást, de a tolvajt erkölcsileg is megbélyegezzük, s ha bárki gyilkosság áldozatává válik, nem csupán a jog eszközeinek latba vetéséért kiáltunk, hanem mély erkölcsi felháborodás is ébred bennünk. Ugyanakkor ha áthágunk egy olyan jogi előírást, amelyet mi magunk is akceptálандónak tekintünk, nem csupán a jogi szankciótól tartunk, hanem furdaló lelkiismerettel, aggodalommal gondolunk arra is, milyen következményeket szül tettünk, miként tekint majd ránk a többi ember akkor, ha a cselekedetünk kitudódik. Ilyenkor néha bizony még tükörbe nézni sem pompás érzés. Vagyis: a jog által „befogott” tevékenységeink, magatartásunk a mindennapjainkban soha nem nélkülözik az erkölcsi szabályozás jelenlétét – legfeljebb nincs mindig tudomásunk róla. De mi végre ez a „túlszabályozás”? Miért kell a jogi előírásokat erkölcsi követelményekkel tetézní?

A jog és az erkölcs egyidejű szabályozó jelenlétének már az is legitimitást ad, hogy amennyiben valakinek a jogi törvények mellett az erkölcsi előírásokkal is számolnia kell, akkor az illető esetleg nagyobb eséllyel tartja be azokat. De sokkal inkább az ad érvényességet ennek, hogy az erkölcs – lényege szerint – a „bensőből” vezérel, tehát elmélyíti azt az igényünket, hogy adott összefüggésben meghatározott módon cselekedjünk, s ne másként. A belső meggyőződésé vált erkölcs hozzásegíthet ahhoz, hogy szubjektívebb, mélyebb indítékok is vezéreljenek, mint a törvényi előírások. Ezenfelül a rendészeti munkának az egyik lényegi sajátossága, hogy művelője a jogi törvények, előírások által meghatározott keretben jelentős mozgástérrel, számottevő személyes felelősséggel bír, s az adott „mezőben” többnyire ő választja meg azt a módot, amelyet feladatának ellátásához optimálisnak ítéel. Ezért magatartása – ha akarja, ha nem – fokozott erkölcsi töltést kap, amelyet azután a közszolgálati funkciók és a testületek karaktere markáns specifikumokkal „tetéz”. Valójában tehát mindegy, hogy a rendészeti szakemberek tudnak-e róla, elismerik-e vagy sem, munkájuk során szakadatlanul mély, szakmaspecifikus erkölcsi tartalmakat érvényesítenek.

Az erkölcs alapja: a közösségiség

Az erkölcs lényege szerint közösségi érdekeket törekszik kifejezni, érvényesíteni. Létrejöttében, működtetésében, tartalmában és formájában a mindenkori közösség fejezte ki, s fejezi ki mind a mai napig, hogy a közös lét viszonylagos harmóniája, működőképessége érdekében mi a kívánatos, és mi a nem kívánatos emberi magatartás, cselekedet. Létezésének értelmét a mindenkori közösségek életviszonyai, az azokból származó együttélési szükségességek adták. Ez az absztrakció csak ebben a formájában egyszerű, logikus és könnyedén működőképes. Mihelyt a konkrét élethelyzetekre tekintünk, szembeötlővé válik az a tény, hogy az ember világa nemcsak konkrét társadalmakat mint közösségeket jelent, hanem a társadalmak is konkrét közösségekből épülnek fel, s e közösségek egyéneinek életviszonyai azonosak és eltérőek is egyidejűleg. Ennek pedig az erkölcsi tényező tekintetében is fontos következményei vannak.

Az erkölcs minden fontos összetevője a konkrét társadalmi-közösségi viszonyok által meghatározott. Ennek következtében – mivel a nagy társadalmi csoportok életviszonyai, sőt szélesebb relációi is nagyon differenciáltak, vagy azok lehetnek – egy-egy konkrét társadalom önmaga is egyidejűleg több, gyakorta egyenértékű erkölcsi rendszert hoz létre és működtet. A magyar társadalom esetében is aligha tagadható ez a sajátosság: jelentős eltérések vannak/lehetnek a szociálisan különböző közösségek (orvosok, pedagógusok, vidékiek, fővárosiak stb.), illetve az etnikai szempontból eltérő csoportok (romák és nem romák stb.) életviszonyai, és így erkölcsi sajátosságai, erkölcsrendszere között. Ez nem „betegség”, hanem – az extremitásoktól eltekintve – a társadalom teljesen normális állapota, hiszen a kulturális sokféleség minden társadalomban jelen van.

A következményei azonban nem mindig könnyen kezelhetők. Ebbe az erkölcsi „térbe” kerülnek be karakteres életviszonyaiból adódóan a migránsok, például számos tekintetben a befogadókétól gyökeresen vagy esetenként erőteljesen eltérő erkölcsi normákkal, tudattal, értékekkel, s az ezeken alapuló magatartásokkal, cselekedetekkel. Erre reflektálva fontos, de elégtelen megállapítást jelent, ha levonjuk a logikus konzekvenciát: a természetes alapon létező és kifejeződő erkölcsi másság nagyfokú, tudatos odafigyelést, megértést követel a migránstól és a domináns közösség tagjaitól egyaránt. Oda kell figyelni arra, hogy a másik mit miért, milyen valóságos indítékok által vezérelve cselekszik. Kölcsönösen, mert kölcsönös érdek a konfliktusok elkerülése, oldása, kezelése. De ennél sokkal fontosabb, hogy reális helyzetfelmérés alapján viszonyuljunk a hazánkba migránsként érkezőkkel.

Ez azt jelenti, hogy lehetőség szerint egyidejűleg viszonyuljunk a migránsok két minőségéhez. Az egyik minőség, hogy a tartós itt-tartózkodás igényével belépnek egy másik, „idegen testbe”. A befogadó teljes joggal várja el, adott esetben joggal követeli meg, hogy a beérkező, itt-tartózkodó érezze kötelességének a hazai, hivatalos követelmények betartását, teljesítését. Ez a migráns úgynevezett *állampolgári minősége*. Nem szabad ugyanakkor megfeledkezni arról, hogy ezzel egyidejűleg tartósan és folyamatosan rendelkezik *szuverén emberi minőségével* is! Ennek pedig elidegeníthetetlen eleme az emberi méltóság. És a különböző egyének emberi méltósága eredendően nem hierarchikus: emberi méltóságunk mindenki máséval azonos értékű. Súlyos szakmai hiba, ha a munkavégzés során ettől bárki eltekint – s ez a megállapítás nem az üres moralizálás keretében fogalmazódik. Pontosan tudható, hogy az erkölcsi szempontok figyelembevétele munkaeszközként funkcionál, s nem ilyen általánosságban! Ennek a munkaeszköznek a mellőzése, figyelmen kívül hagyása kiszámíthatóan indokolatlan konfliktusokat teremthet, s meglévő konfliktusok oldását, megszüntetését erőteljesen megnehezítheti.

A tény, hogy az erkölcs eredendően és alapvetően közösségi érdekeket testesít meg, s próbál érvényesíteni a maga eszközeivel, nem pusztán azzal a fontos következménnyel jár, hogy több közösség együttes létezése minden társadalomban azonos értékű erkölcsi rendszereket teremthet, illetve teremthet. Legalább ilyen súlyú reláció, hogy egy-egy társadalomban az egyidejűleg együtt létező közösségek reális, egymástól eltérő csoport- (közösségi) érdekei összeütközésekhez vezethetnek. Erőteljesen példázza ezt

a jelenséget az a helyzet, amikor egy adott társadalomban mérlegelni és dönteni kell bizonyos konkrét közösségi érdekek ütközésekor, például ha egy helyi közösség valószínűs érdekérvényesítési törekvései összecsapnak egy nagyobb közösség vagy akár a társadalom érdekével.⁴

A közösségi érdek új formája: a transznacionális érdek

A migráció erkölcsi vonatkozásainak, benne a közösségi érdekek mibenlétének és kifejeződésének kérdéskörében az elmúlt évtizedek társadalomfejlődési folyamatában megjelent és felerősödött egy új tényező. Az érdekhordozók köre „kibővült”: az egyéni, a csoport- és a nemzeti érdekek mellett megszületett és egyre erőteljesebbé vált az úgynevezett *transznacionális érdek*. Ez utóbbi érdekformának alapja az emberiség fejlődésének azon jegye, amely fogalmilag jelölve a nemzetközi globalizáció. Ennek keretében számos jelenség, folyamat és tényező megértése és értő kezelése csak úgy lehetséges, hogy széles, nemzetek felett átívelő összefüggésbe helyezzük. A migráció és annak több részjelensége ma már csak transznacionális értelmezésben tárja fel igazi lényegét. Ez a migráció erkölcsi aspektusaiban is új szemléletmódot, új viszonyulást igényel. A transznacionális érdekek figyelmen kívül hagyása ugyancsak érdekkonfliktusok forrásául szolgál, szolgálhat.

Bevándorlás – társadalmi tőke

A migráció erkölcsi tényezőinek vizsgálata az elmúlt évtizedek során egy jelentősen új gondolkodásmód érvényesítésének szükségességét helyezte előtérbe. Felerősödött az a meggyőződés, hogy a jelenségek individualisztikus megközelítésénél termékenyebb annak a vizsgálata, hogy az adott társadalmi jelenség nyújt-e, teremt-e erőforrásokat a társadalmi közösség számára. A migráció esetében ez azt a gondolkodásmódot jelenti, hogy nézzük meg, e jelenség mennyiben és miként biztosít, biztosíthat a társadalom egésze számára új erőforrásokat. Ennek a felfogásnak a keretében új fogalmak is születtek, illetve váltak elfogadottan használatossá. Ez utóbbiak között szerepel – többek között – a migráció erkölcsi tényezőinek mérlegelésében a *társadalmi tőke* fogalma.⁵ A *társadalmi tőke* olyan cselekvésre irányuló elvárások sokasága egy közösségen belül, amelyek befolyásolják a csoport tagjainak különböző, elsősorban gazdasági céljait, és e célok elérésére irányuló viselkedését. Megértéséhez először meg kell ismerkedni különböző forrásaival.

4 Jól példázza ezt a 2013-as szituáció Vámoszabadiban, ahol az ott élő közösség érdekeiben sértve érezte magát a kormányzati (társadalmi érdeket érvényesítő) döntés nyomán, amely ezen a településen kívánt létrehozni új menekülttábor. A dominánsabb közösségi érdek érvényesítésének ésszerűségét jelzi, hogy 2013 nyarán, a döntést követően megnyílt Vámoszabadiban a menekülttábor (az első két busz koszovói családokat hozott, a második két járat pedig afrikai menekülteket szállított a Győr melletti befogadóhelyre), s működtetését mind a mai napig semmifajta konfliktus nem kísérte. A kormányzati döntés egy kompromisszumra épült, azaz ígéretet kaptak a lakók, hogy 2014 tavaszán visszatérnek a befogadóhely működtetésének tárgyalására.

5 Bevezetése, általános társadalomelméleti szempontból történő használata Pierre Bourdieu francia szociológus nevéhez fűződik. Lásd Bourdieu (1998)

A társadalmi tőke forrásai:

1. Az első az úgynevezett *értékintrjekció*, amely lényegében azt jelenti, hogy a gazdasági tevékenységek során szerepelnek/szerepelhetnek olyan indítékok is, amelyek túlmutatnak a pőre, leegyszerűsített gazdasági haszonszerzésen, mert bennük a szocializáció során elsajátított erkölcsi értékek is működnek. Ez valóban a társadalmi tőke elsődleges forrása, mert arra ösztönzi az egyéneket, hogy viselkedésüket ne pusztán az önérdek irányítsa. Minden társadalmi-történeti tapasztalat azt mutatja, hogy az ilyen viselkedés erőforrássá válik, válhat a többiek, a társadalom számára. Fontos, hogy a migrációra is úgy tekintsünk, mint amelynek – közvetlen haszontalansága, negatív jellege mellett – a társadalmi tőkét gazdagító elemei is fellelhetők.
2. A társadalmi tőke második forrását akkor érthetjük meg, ha a gondolkodás középpontjába a *csoporthoz tartozás* dinamikáját állítjuk: a társadalmi élet bizonyos szempontból nem más, mint „tranzakciók sora, amelyek során szívességek, információk, megbecsülések és más, értékesnek tekintett javak cserélnek gazdát”.⁶ Vagyis a kölcsönös tranzakciókból létrejövő társadalmi tőke esetében már nem a másikkra való figyelem a lényeg, hanem a „jól felfogott egyéni érdek”. A szokásos piaci logikáktól ez ott tér el, hogy nem szerepel benne közvetlenül pénz. S tagadhatatlan: a migránsok számtalan olyan értéket tudnak „felajánlani” a befogadónak, amely növeli a társadalmi tőkét, holott közvetlenül nem pénzről van szó. (E tekintetben elegendő például a kínai munkakultúra pozitív elemeire, ezek hatására, vagy a migránsok kultúrájának, művészetének lehetséges megtermékenyítő tényezőire utalni.)
3. A harmadik forrás ebben a sorban az úgynevezett *korlátozott szolidaritás*. Ez lényegében abban „születik”, hogy a közös nehézségekkel szembesülő emberek szolidáris választ adnak a felmerülő problémákra. A migránsok helyzete a befogadó országban számos tekintetben rokon az ott élők több csoportjának szociális viszonyaival. Ez a hasonlóság magában hordozza annak a tagadhatatlan lehetőségét, hogy érdekegyezések, s ezen az alapon részlegesen szolidáris cselekvések alakuljanak ki. Ha a korlátozott szolidaritás működik, a kialakuló érzés elég erős tud lenni ahhoz, hogy a kölcsönös segítség ésszerű követelményét betartsák. Ez olyan erőforrás, amelyre a szereplők bátran támaszkodhatnak.
4. A társadalmi tőke esetében sorrendben a negyedik forrás a *kikényszeríthető bizalom*. A migránsokkal kapcsolatosan kialakulhat egy olyan optimális helyzet, amelyben az egyes csoporttagok (befogadók és migránsok) aktuális céljaikat alárendelik a várható, hosszabb távú piaci előnyöknek, vagyis a kollektív elvárásoknak.

A társadalmi tőke ilyen forrásokból történő tudatos erősítése szervesen illeszkedik a kialakuló, és egyre erősödő transznacionalista értékvilághoz, amely a lényegéből adódóan nem nélkülözheti a „szereplők” egymás iránti, kialakuló/kialakított bizalmát.

⁶ Sik (2012) 54.

Biztonsági kockázatok – bizalom

A migráció jelenségének több összetevője természetes módon veti fel a bizalom és a bizalmatlanság kérdését. A transznacionális folyamatok, köztük a nemzetközi migráció megszüntethetetlen terjedése, előtérbe hozták a biztonságpolitikai kérdéseket.⁷ Amikor az 1990-es években egyértelművé vált, hogy Magyarország egy hirtelen változással bekerült azon országok körébe, amelyek arányaiban a legtöbb menekültet fogadják be, a jelenség biztonságpolitikai oldalával számos hazai elemzés kezdett foglalkozni.⁸

Kockázatok

A biztonsági kockázatok természetesen nem csupán az ország biztonságának egészével kapcsolatosan merülnek, merülhetnek fel. Fentebb már történt utalás a 2013-as, Vámosszabadiban lezajlott állampolgári tiltakozásokra. E tiltakozások indítékai között tagadhatatlanul (és egyáltalán nem ésszerűtlenül) megtalálhatók azok a félelmek, szorongásra okot adó feltételezések, melyek szerint a migránsok megjelenése egy-egy település polgárainak életében a mindennapok során biztonsági kockázatokkal jár.⁹

A migrációs folyamatokkal összefüggésben biztonsági kockázatok tehát – elvileg – szükségképpen felmerülnek. Mindennek az erkölcsi vetületei részben érzékelhetők, részben kiszámíthatók. E kockázatok, egyebek mellett, erkölcsi alapokon nyugvó ellenérzéseket is megteremtenek. Ezek értő kezelése nagyon fontos, s több tudatos reflexiót is igényel. Így például folyamatosan biztosítani kell a migrációs sajátosságok megfelelő nyilvánosságát, elő kell segíteni, hogy az állampolgárok pontos információkkal rendelkezzenek a valóságos léptékű kockázatokról. Ugyanakkor a megfelelő állami szervezeteknek a kockázati tényezők súlyának arányában, érzékeny szakmaisággal korlátozniuk kell ezeknek az elvi kockázatoknak az érvényre jutását.

Bizalom

Ebben a résztémakörben azonban a legfontosabb feladat – a kockázatok hangsúlyozásával egyidejűleg – a megfelelő bizalom jelentőségének nyomatékosítása. „Bizalom nélkül [...] nincs demokrácia. Ezért kell vállalni az érdekkonfliktusokkal teli, sokféle kultúrát hordozó közösséggel, közösségi képződményekkel való partnerség kockázatát.”¹⁰ De a bizalom ebben az összefüggésben sem azért kap hangsúlyt, mert valamiféle – absztrakt módon – pozitív emberi dolgot értünk alatta. A bizalom a migrációs folyamatok erkölcsi tartalmának tárgyalása során elsődlegesen „üzleti alapon” merülhet fel (mint társadalmi tőke). Hiszen a migráció folyamatában a befogadók és a migránsok

7 Mély, pontos elemzést ad a problémaköréről – mások mellett – Szabó A. Ferenc több, e témában megjelentetett munkája. Lásd például uő. (2010)

8 Szabó (1993)

9 Az állampolgárok félelmeivel arányos biztonsági fenyegetettséget az erre vonatkozó hazai, hivatalos adatok nem támasztják alá.

10 Gönczöl (2005) 3.

egymás iránt megszülető és érvényesülő bizalma a viszonylag harmonikus együtt létezés nélkülözhetetlen feltétele. Egyik hazai jogászunk szavai jól tükrözik ennek lényegét: „A nyugati országok is rossz helyen keresik a problémát, amikor azt gondolják, hogy a migráció a bajok gyökere. A migráció egy abszolút kívánatos dolog, mivel az EU maga is a migráció szabadságán alapul.”¹¹

Idegenellenesség – előítéletesség – intolerancia

A migráció jelensége, annak lényege és társadalmi jelenléte nem tárgyalható az *idegenellenesség*, az *intolerancia*, s a mögötte meghúzódó *előítéletesség* fogalma nélkül. Ezek mindegyike gyakran felbukkan a rendészeti munka különböző területeinek művelése során, a hivatásukat végzők tudatában és nem ritkán gyakorlatában. Mindenekelőtt fontos összefoglalóan ismertetni az előítéletesség lényegét. „Az előítélet valamely személlyel szemben érzett idegenkedő vagy ellenséges attitűd, melynek alapja pusztán annyiban van, hogy az illető személy egy adott csoporthoz tartozik, és ennek következtében feltételezik róla, hogy a csoportnak tulajdonított negatív tulajdonságokkal ő is rendelkezik” – olvasható a téma klasszikusnak nevezhető társadalomtudósának megfogalmazásában, aki ehelyütt eltekint attól a lehetőségtől, hogy az előítélet lehet pozitív és negatív is.¹² Tovább árnyalható a jelenség értelmezése, ha hozzákapcsoljuk a következőket: „Osztatlan az előítélet-kutatók állásfoglalása, miszerint az előítéletek ellenállnak a tapasztalatnak, és a józan megfontolásoknak, és akkor is ragaszkodunk hozzájuk, ha valóságérvényüket, mint elégtelent megcáfolják. Kétféle típusát különböztetik meg az előítéleteknek. Mindkét típus közös sajátja a szóban forgó ismereti tartalom feltétlen elfogadása. Az egyik típusban ehhez az ismeret tárgyának elégtelen ismerete, a másik típusban az ismeret tárgyára vonatkozó megbízható ismeret figyelmen kívül hagyása társul a feltétlenül elfogadott ismereti tartalomhoz.”¹³

Az előítélet, az előítéletesség mindennapjaink része. Előítélettel viseltetünk másokkal, egyénnel, csoportokkal, etnikumokkal, más népekkel szemben, s egy-egy közösség vagy népcsoport tagjaként folyamatosan előítéletek elszenvedő alanyai vagyunk, lehetünk. Ez számos helyzetben megnehezíti a társadalmi együttélést, akadályozza az emberek között az amúgy sem konfliktusmentes kapcsolatok kiépítését, fenntartását, s meghatározó módon befolyásolja a szociális problémák megoldását, kezelését. A társadalmi élet természetes valójában a sokszínűség, a sokféleség kavalkádja, és az ezerféle, többnyire szembeötlő másság a modern világban önmagában véve toleráns elfogadást igényelne. A tolerancia azonban korántsem könnyen felépíthető, többek között azért, mert az egyes emberek, embercsoportok differenciált élethelyzetéből számos eltérő, gyakorta ellentétes érdek származik. Mindez ráadásul sokszor végletesen feszítő szociális egyenlőtlenségekkel jár együtt, s ez az előítéletesség számára „termékeny” közeget teremt.

Jó lenne előítéletektől mentes társadalomban élni, amelyben ez a jelenség nem itatja át a mindennapokat, s benne a hivatás, a munka ellátását. Főként akkor fogalma-

11 Nagy Boldizsár, jogász, ELTE ÁJK. Részt vett az 1977-es menekültügyi törvény megalkotásában. Lásd uő.: *Menekültügy*.

12 Allport (1999) 12.

13 Csepeli (1991) 31.

zódik meg bennünk ez a vágy, ha éppen szenvedő alanyai vagyunk a magyarságunkkal, a szlovákságunkkal vagy németségünkkel, a zsidósággal, a cigánysággal, a kereszténységünkkel és oly sok mással összefüggő, néha izzásig hevülő előítéleteknek. Ám nincs lehetőség előítéletektől mentes emberi viszonyok között élni, mert az előítélet-alkotás az emberi gondolkodás szerves része. De hogy az előítéletek negatív következményeit minél szűkebb területre szoríthassuk, növelni kell a *tudatosságot*, a *reflektáltságot*, és persze jóval többet kell az előítéletekről, ezek lényegéről és gyökereiről, egész emberi „környezetéről”, esetenkénti súlyos következményeiről tudnunk.

A rendészeti területeken is sok szálon találkozhatunk az előítéletekkel. Megjelenik, megjelenhet a különböző képzésekre történő jelentkezéskor, a diákévek során, az elhelyezkedés és beilleszkedés folyamatában, a munkavégzés hétköznapjaiban, a bűnüldözésben és a bűnmegelőzésben, a börtönökben végzett feladatok során, a határrendészet, a vámigazgatás mindennapi tennivalóiban. És természetesen (!) megjelenhet a migráció jelenségével kapcsolatos szakmai munkában is. Ebben pedig a legfontosabb elem, hogy ha megjelenik, akkor feltétlenül (esetenként rendkívül negatívan) befolyásolja a rendvédelmi tevékenységek eredményességét. Minden tapasztalat azt jelzi, hogy az előítéletekre való fókuszálás, annak lehetőség szerinti korlátozása, visszaszorítása kifejezetten fontos munkaeszköz.

A rendészeti munkát igényében az általános emberi jogok, a törvények érvényesítése hatja át. Ennek megfelelően ezen a területen az előítéletek csakis idegen elemként jelenhet meg, a vele történő, a korábbiakban is jelzett *tudatosság* és *reflektáltság* erőteljesen erkölcsi kérdés is. Az előítéletek sokszor – különböző erősségű, de mindig kártékony – idegenellenességgel „társul”. Minden erre irányuló tudományos vizsgálódás félreérthetetlenül mutatja, hogy a magyar társadalom tagjainak jelentős része erősen idegenellenes. (A TÁRKI 1992 óta rendszeresen végez erre vonatkozó kutatásokat, s a 2012-es vizsgálat szerint a felnőtt magyar lakosság negyven százaléka nyíltan idegenellenes, tizenegy százaléka pedig idegenbarát. A fennmaradó rész „mérlegelő” abban a tekintetben, hogy beengedjünk-e vagy sem idegeneket az országba. Közülük a legtöbben a határon túli magyarok beengedésében értenek egyet.)¹⁴¹⁴ Ennek határozott társadalomtörténeti okai vannak, de ez a megállapítás sokkal inkább „helyzetleírás”, mintsem „enyhítő körülmény”. Minden társadalom összetett életében a létezés, a tevékenységek elemi feltétele, követelménye a szakadatlan, lehetőség szerint tudatos együttműködés. Mert az ember világa, valamennyi konkrét emberi társadalom az egymás számára és együtt végzett tevékenységek „világa”. Ezért folyamatosan szükségünk van a másokra, a másik elfogadására, kölcsönösen szükségünk van egymás tevékenységére. Az *együttműködés* fontosságának belátása az elemi erkölcsi tennivalók kiindulópontja. Kiváltképp azért, mert történeti okokból olyan országban élünk, amelynek lakói, polgárai olyan nemzet tagjai, amely a történelmi vándorlások, kataklizmák, pusztulások és újjászületések „kohójában” máig tartó létezésének erejét a sokféleség gazdagságából és páratlan energiájából merítette, és abból kölcsönzi ma is.

14 Simonovits-Szalai (2013) 251–263.

Az ismert filmrendező még határozottabban fogalmazta meg ennek egyik látványos elemét: „a magyar kormánynak és az itt élőknek »erkölcsi kötelessége«, hogy máshogy álljanak a menekültekhez. [...] Ez az ország egy menekülteket kibocsátó ország volt. A 20-as, a 30-as években, a második világháború alatt és az 50-es években tömegek hagyták el Magyarországot, magyar menekültek százezreinek segítettek külföldön. Mindenkinnek van Ausztriában vagy Nyugat-Európában élő nagybácsija vagy nagynénije. [...] Ezeknek az embereknek segítettek, [...] és most rajtunk a sor, hogy ezt visszaadjuk, legalább erkölcsileg.”¹⁵¹⁵ A migrációs hivatás eredményes művelésének az idegenellenesség egyik leglátványosabb cáfolatának kell lennie!

IRODALOMJEGYZÉK

- Allport, G. W. (1999): *Az előítélet*. Budapest, Osiris Könyvkiadó.
- Antós Rácsi Judit (2013): *A nemzetközi migráció legújabb jelenségei*. Budapest, Barankovics Alapítvány.
- Anzenbacher, Arno (2001): *Bevezetés a filozófiába*. Budapest, Cartaphilus Kiadó.
- Bourdieu, Pierre (1980): Le capital social. In: *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, Vol. 31. No. 31. 2–3.
- Bourdieu, Pierre (1998): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In Lengyel György – Szántó Zoltán (szerk.): *Tőkefajták*. Budapest, Aula Kiadó.
- Bourdieu, Pierre (2008): *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése. Tanulmányok*. Budapest, General Press.
- Csámpai Ottó (2001): A nemzetközi migráció mint transznacionális veszélyforrás. In: *Társadalom és Honvédelem*, 5. évf. 1. sz. 26–37.
- Csepeli György (1991): *Bevezetés a szociálpszichológiába*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Farkas Johanna – Kováts Daniella – Sipos Szandra – Fogarasi Mihály – Valcsicsák Imre (2014): *A migráció pszichológiája*. Egyetemi jegyzet. Budapest, NKE.
- Gönczöl Katalin (2005): A szolgáltatott igazság. In: *Élet és Irodalom*, 49. évf. 40. sz.
- Hársing László (2001): *Az európai etikai gondolkodás története*. Miskolc, Bíbor Kiadó.
- Heller Ágnes (1994): *Általános etika*. Budapest, Cserépfalvi Kiadó.
- Heller Ágnes (1996): *A szégyen hatalma*. Budapest, Osiris Kiadó.
- International Organization for Migration (2008): *World Migration Report*.
- Kováts András (szerk.) (2002): *Roma migráció*. Budapest, MTA Kisebbségkutató Intézet – Nemzetközi Migrációs és Menekültügyi Kutatóközpont.
- Molnár Katalin – Valcsicsák Imre (szerk.) (2000): *Előítéletesség – rendvédelem*. Budapest, Rejtjel Kiadó.
- Nagy Boldizsár: *Menekültügy*. Forrás: hirszerzo.hu (2011. 06. 20.)
- Portes, Alejandro – Sensenbrenner, Julia (1998): Beágyazottság és bevándorlás: megjegyzések a gazdasági cselekvés társadalmi meghatározóiról. In Lengyel György – Szántó Zoltán (szerk.): *Tőkefajták*. Budapest, Aula Kiadó.
- Sik Endre (szerk.) (2012): *A migráció szociológiája*. Budapest, ELTE.
- Simonovits Bori – Szalai Boglárka (2013): Idegenellenesség és diszkrimináció a mai Magyarországon. In: *Magyar Tudomány*, 174. évf. 3. sz. 251–263.
- Szabó A. Ferenc (2002): *A nemzetközi migráció, mint biztonságpolitikai kérdés. Ki őrzi az őrzőket? Joó Rudolf emlékkönyv*. Budapest, Külügyminisztérium.
- Szabó A. Ferenc (2010): *A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai*. Budapest, Zrínyi Kiadó.

15 Szandelszky Béla, filmrendező. Lásd uő.: *Európa és a menekültek*.

- Szabó János (1993): A védelmi szektor és a nemzetközi migráció. In Tamás Pál – Inotai András (szerk.): *Új exodus*. Budapest, MTA Társadalmi Konfliktusok Kutató Intézet – MTA Világgazdasági Kutató Intézet.
- Szandelszky Béla: *Európa és a menekültek*. Forrás: hirszerzo.hu (2011. 06. 20.)
Tanulmányok a rendészeti stratégiához. In: *Rendészeti Szemle*, 2010. Különszám.
- Tóth Pál Péter (2005): Nemzetközi vándorlás és migrációpolitika. In: *Kisebbségkutatás*, 14. évf. 3. sz. 320–329.

SUMMARY

Ethical Questions of Migration

VALCSICSÁK Imre

The study intends to address the complex issue of migration, one of the important fields of police work. What are the practical and ethical questions of migration and how does their consideration impact the efficiency of police work? Since there are several issues of ethical nature, the author highlights the ethical aspects of migration. In the paper he intends to emphasise that ethical aspects are inalienable part of migration and that their permanent consideration in police work has positive impact on efficiency and success.